

CÁC PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC TRONG GIÁO DỤC HƯỚNG NGHIỆP CHO HỌC SINH PHỔ THÔNG

TS. PHẠM VĂN SƠN
Bộ Giáo dục và Đào tạo

Để nâng cao chất lượng giáo dục hướng nghiệp (GDHN) cho học sinh (HS), việc áp dụng các phương pháp dạy học là rất cần thiết. Trong khuôn khổ bài viết này, chúng tôi xin giới thiệu một số phương pháp dạy học phát huy tính tích cực thường được dùng trong hoạt động GDHN ở các nhà trường phổ thông, các trung tâm kỹ thuật tổng hợp- hướng nghiệp hiện nay.

1. Phương pháp dạy học theo dự án

1.2. Dạy học theo dự án, gọi tắt là dạy học dự án (DHDA) được hiểu như một phương pháp hay một hình thức dạy học, trong đó người học thực hiện một nhiệm vụ học tập phức hợp, có sự kết hợp giữa lý thuyết và thực tiễn, thực hành với tính tự lực cao từ việc xác định mục đích, lập kế hoạch, thực hiện dự án, kiểm tra, điều chỉnh và đánh giá.

Trong hoạt động GDHN, dự án thường được thực hiện là loại dự án tìm hiểu thông tin nghề và cơ sở đào tạo cần thiết cho HS. Mỗi dự án này được thực hiện trong một tháng (DA tháng).

Phương pháp (PP) DHDA được thực hiện theo những bước sau:

- Chọn đề tài và xác định mục đích của dự án.
- Xây dựng đề cương và kế hoạch thực hiện
- Thực hiện dự án
- Thu thập kết quả và công bố sản phẩm

Bảng 1. Ưu điểm và nhược điểm của phương pháp dạy học dự án

Ưu điểm	Nhược điểm
<ul style="list-style-type: none"> - Kích thích được động cơ, hứng thú học tập của HS. - Phát huy tính tự lực, tinh thần trách nhiệm của học sinh. - Phát triển năng lực giải quyết những vấn đề phức hợp, năng lực cộng tác làm việc. 	<ul style="list-style-type: none"> - PPDHDA đòi hỏi nhiều thời gian, điều kiện thực hiện và năng lực tổ chức của giáo viên.

- Đánh giá kết quả

2. Vận dụng PP DHDA vào việc tìm hiểu thông tin nghề nghiệp và cơ sở đào tạo

Giáo viên yêu cầu HS khảo sát, điều tra để tìm hiểu thông tin của nghề dạy học. Để làm được việc này, HS phải tìm hiểu, nghiên cứu thu thập thông tin

qua báo, đài phát thanh và truyền hình, các tạp chí chuyên ngành hoặc có thể soạn ra một bảng câu hỏi (dưới sự hướng dẫn của giáo viên) để tìm lấp thông tin. Những thông tin của HS có thể không đầy đủ, thiếu căn cứ khoa học. Để những thông tin đó được hoàn thiện, giáo viên phải bổ sung theo cấu trúc bản mô tả nghề dạy học.

Các hoạt động của PP này đòi hỏi cao về năng lực tổ chức, thể hiện qua việc lập kế hoạch và tổ chức điều tra, khả năng xử lý thông tin thu thập được. PP DHDA thường được tiến hành theo nhóm để HS hỗ trợ nhau trong học tập. Trong quá trình điều tra, mỗi thành viên trong nhóm có thể được giao nhiệm vụ cung cấp thông tin của một phần chủ đề đang nghiên cứu.

Công việc điều tra được tiến hành theo các bước sau:

Bước 1: Chọn đề tài và xác định mục đích dự án

Trong giai đoạn này, giáo viên phải hướng dẫn HS:

- Chọn đề tài: điều tra nghề gì? hoặc trường nào?

- Xác định mục đích điều tra:

- + Điều tra cái gì?

- + Tìm những thông tin gì?

Bước 2: Xây dựng đề cương và kế hoạch thực

hiện

Giáo viên hướng dẫn HS:

- Xây dựng đề cương:
- + Nội dung điều tra: Thông tin gì?
- + Nguồn thông tin: Tìm thông tin ở đâu? Hỏi ai?
- Kế hoạch thực hiện:

- + Tổ chức điều tra

- + Khi nào hoàn thành?

Bước 3: Thực hiện dự án

Bước 4: Công bố sản phẩm của nhóm

Học sinh công bố, giới thiệu những thông tin mà nhóm đã thu thập được bằng những cách thức riêng của nhóm.

Bước 5: Đánh giá

- Đây cũng là bước giáo viên giúp HS: Phân tích, chọn lọc những thông tin cần thiết; Có thể rút ra kết luận gì từ thông tin đã thu thập được.

- Giáo viên hoàn thiện thông tin, kết luận.

- Rút kinh nghiệm

Trong quá trình thực hiện PPDHDA giáo viên lưu ý: Chỉ nên sử dụng phương pháp này đối với những vấn đề không quá phức tạp, ví dụ như tìm hiểu thông tin nghề nghiệp. Giáo viên có thể hướng dẫn HS điều tra bằng những câu hỏi gợi ý.

2. Phương pháp dạy học theo nhóm nhỏ

Học theo nhóm nhỏ là một trong những phương pháp học tập có hiệu quả trong hoạt động GDHN cho HS phổ thông.

2.1. Những ưu điểm của dạy học theo nhóm nhỏ

- Học theo nhóm là cơ hội cho mọi HS tham gia hoạt động học tập tạo sự hấp dẫn và cuốn hút mọi thành viên làm việc.

- Có thể huy động được nhiều kinh nghiệm, khả năng và kiến thức của các thành viên trong lớp. Khi học theo nhóm, HS có thể cùng nhau đạt được những điều mà các em không làm được một mình, bằng cách mỗi người đóng góp một phần hiểu biết của mình rồi cả nhóm tập hợp lại thành "bức tranh tổng thể" về thông tin nghề hoặc quyết định chọn nghề.

- Học theo nhóm cũng là cơ hội cho HS học hỏi lẫn nhau, hỗ trợ nhau về những kinh nghiệm, cách tìm kiếm giải pháp giải quyết những tình huống học tập trong hoạt động GDHN.

2.2. Những khó khăn của dạy học theo nhóm

- Nếu giáo viên không điều hành tốt, thảo luận nhóm có thể biến thành một cuộc tranh cãi vô bổ.

- Một số HS có thể lẩn át khi thảo luận.

- Thường mất nhiều thời gian và bỏ qua những vấn đề khó giải quyết.

- Đòi hỏi giáo viên phải có kỹ năng điều phối tốt.

2.3. Một số kỹ thuật của phương pháp dạy học theo nhóm nhỏ

2.3.1. Xếp nhóm

Trong hoạt động GDHN vấn đề xếp bao nhiêu HS vào một nhóm là vừa cũng là một câu hỏi cho giáo viên điều hành. Để trả lời được câu hỏi này, GV

phải xem xét những ưu và nhược điểm của nhóm đồng HS và nhóm ít học sinh.

- **Đặc điểm đối với nhóm đồng HS:**

- + Do có nhiều ý kiến khám phá, HS sẽ tự tin vào những ý đó.

- + Có nhiều kinh nghiệm riêng để giải quyết vấn đề giáo viên yêu cầu.

- + Giáo viên tốn ít thời gian để điều khiển riêng các nhóm.

- + Thời gian để cả nhóm đi đến quyết định chung thường kéo dài và dễ dẫn tới có ý kiến ngược với ý kiến của giáo viên.

- + Có nhiều HS "ăn theo".

- **Đặc điểm đối với nhóm ít học sinh:**

- + Có ít HS "ăn theo" nên học sinh phải hoạt động nhiều hơn.

- + Quyết định của nhóm càng nhanh.

Như vậy, tuỳ thuộc vào loại hoạt động mà GV tiến hành chia nhóm ít hoặc đồng HS. Kinh nghiệm thực tiễn cho thấy trong GDHN nhóm 4 -5 HS hoạt động có hiệu quả nhất.

- **Cách xếp nhóm:** Có thể xếp nhóm theo một số cách sau:

- + Xếp nhóm ngẫu nhiên.

- + Xếp theo nhóm "bạn thân": Khi giáo viên đưa ra yêu cầu này, HS sẽ nhanh chóng tìm ra nhóm riêng của mình. Nhưng cách xếp nhóm này sẽ dẫn tới một số hạn chế là số lượng HS trong một nhóm sẽ không đúng với dự định của giáo viên; các nhóm sẽ toàn nam hoặc toàn nữ; tăng thêm hiện tượng lôi kéo bạn thân vào nhóm, từ chối bạn không thân.... Giáo viên cần thận trọng khi sử dụng phương pháp này.

- + Xếp nhóm theo chủ ý: Giáo viên có thể xếp nhóm theo chủ ý như *yếu tố kinh nghiệm, học lực, giới tính*. Cách xếp nhóm này rất có hiệu quả trong việc tổ chức hoạt động, HS có điều kiện học hỏi lẫn nhau, hỗ trợ nhau trong học tập.

- + Xếp nhóm theo vị trí ngồi gần nhau: Cách này thường được giáo viên áp dụng vì đơn giản, mất ít thời gian.

2.3.2. Điều khiển hoạt động nhóm

Để điều hành đạt kết quả, giáo viên hướng nghiệp cần thực hiện những việc sau:

- + Nêu mục tiêu thảo luận rõ ràng.

- + Cử trưởng nhóm và thư ký. Nhóm trưởng điều hành hoạt động nhóm, thư ký ghi những ý kiến của thành viên trong nhóm.

- + Giao nhiệm vụ chi tiết cho từng nhóm, giải thích yêu cầu rõ ràng, có thể ghi lên bảng hoặc dùng phiếu học tập.

- + Quy định thời gian cho từng nhiệm vụ.

+ Thường xuyên kiểm tra hoạt động của từng nhóm và kịp thời điều chỉnh, hướng dẫn công việc.

+ Đại diện các nhóm trình bày kết quả trắc lợp theo nhiều cách khác nhau: bằng bảng, giấy trong hoặc viết lên giấy khổ lớn (đóng viên học sinh, giáo viên nên khen ngợi học sinh kịp thời).

+ Giáo viên tóm tắt ý chính, bổ sung và hoàn thiện kết quả.

3. Phương pháp thảo luận lớp về nội dung hướng nghiệp

1- Phương pháp thảo luận lớp đòi hỏi tính tích cực cao ở mỗi HS, đòi hỏi giáo viên phải thành thạo về kỹ năng điều hành nhằm khuyến khích HS trao đổi, chia sẻ kinh nghiệm và biết cách làm việc với người khác.

Trong những lớp đông HS, giáo viên thường có xu hướng sử dụng phương pháp thuyết trình vì khó khăn trong việc tổ chức thảo luận. Nhưng thực tế cho thấy phương pháp thảo luận có thể áp dụng cho bất kỳ lớp học nào.

Trong quá trình tổ chức GDHN cho HS, phương pháp thảo luận có những thuận lợi như: Giúp học sinh nhận thức sâu sắc và xử lý thông tin nhanh trong những chủ đề có nội dung tìm hiểu một nghề cụ thể, HS hiểu được quan điểm của bạn khác; HS phân tích, đánh giá được nhiều tình huống học tập do giáo viên đưa ra; học HS cách lập luận, lí giải được vấn đề chọn nghề.

2- Các bước tiến hành:

Bước 1- chuẩn bị: xác định chủ đề buổi thảo luận, dự kiến thời gian và các bước tiến hành.

Chuẩn bị các câu hỏi nêu vấn đề cho buổi thảo luận. Các cuộc thảo luận về chủ đề hướng nghiệp nói chung đều có mục tiêu rõ ràng. Việc thiết kế trình tự các câu hỏi đều phải căn cứ vào các mục tiêu của chủ đề. Như vậy, nếu buổi thảo luận không được chuẩn bị chu đáo thì dễ dẫn tới sa đà vào những nội dung không bản chất, gây lãng phí thời gian và nhảm chán. Kế hoạch buổi thảo luận cần được viết trước và người dẫn chương trình phải nắm chắc đề cương thảo luận trong quá trình làm việc.

Việc soạn những câu hỏi cho buổi thảo luận cũng rất quan trọng. Những "câu hỏi đóng", tức là chỉ trả lời "có/không" sẽ làm cho buổi thảo luận buồn tẻ và rất dễ đi đến tình trạng thờ ơ của nhiều HS. Nên chuẩn bị những "câu hỏi mở", những câu hỏi này có cơ hội phát triển buổi thảo luận và có khả năng lôi cuốn nhiều HS tham gia.

- **Bước 2 - khởi động:** Điều hành buổi thảo luận. Để điều khiển một buổi thảo luận, giáo viên phải chú ý tới việc bố trí chỗ ngồi: Tất cả HS tham gia thảo luận đều có thể nhìn thấy mặt nhau. Ngồi theo hình

tròn hoặc chữ U là thích hợp nhất.

Để cho mọi HS có thể mạnh dạn tham gia thảo luận thì bước khởi động là vô cùng quan trọng. Nếu GV khởi động tốt thì HS sẽ hết rụt rè, có tâm thế tham gia thảo luận tích cực. Để có thể làm tốt điều này, giáo viên sử dụng một số trò chơi có liên quan tới chủ đề thảo luận sau khi đã tiến hành các thủ tục cần thiết. Sau phần khởi động, người dẫn chương trình sẽ đặt câu hỏi. Các câu hỏi nên theo một trình tự nhất định và nên nhanh chóng lôi cuốn cả lớp vào việc thảo luận, ở những lớp quá đông sẽ dễ xảy ra tình trạng một số HS nói hết phần của người khác, trong những trường hợp này, giáo viên chia lớp thành những nhóm khoảng từ 8-10 HS.

+ Mỗi nhóm cử nhóm trưởng và thư ký.

+ Nêu rõ mục tiêu và chủ đề thảo luận ở nhóm.

+ Tiến hành các bước theo chủ đề đã soạn.

- **Bước 3- tổng kết:** Giáo viên đánh giá các giải pháp khác nhau và đưa ra kết luận.

Sau khi thảo luận, các nhóm trình bày kết quả của mình trên tờ giấy khổ to. Giáo viên cho HS dán các tờ giấy lên tường. Các nhóm xem kết quả của nhau và cùng giáo viên đánh giá các giải pháp rồi rút ra kết luận.

Giáo viên cần lưu ý phương pháp này chỉ có thể thành công khi: Mục tiêu thảo luận được trình bày rõ ràng cho mọi thành viên trong lớp; kỹ thuật điều phối tốt nhằm huy động các thành viên tham gia tích cực vào cuộc thảo luận; tránh biến cuộc thảo luận thành tranh luận. Cần phân biệt giữa thảo luận và tranh luận. Tranh luận phải đi đến thống nhất nhận thức, thống nhất quan điểm, còn thảo luận là để mọi người cùng nhau tìm kiếm, xác định giải pháp để đi đến kết luận chung. Mục đích của thảo luận là để cho mọi thành viên tự mình suy đoán và thay đổi quan điểm về một vấn đề nào đó trong chọn nghề.

4. Phương pháp tổ chức trò chơi theo chủ đề hướng nghiệp

1- Đây là một phương pháp có hiệu quả để thu hút sự tham gia của HS nhằm giúp HS hứng thú, giảm bớt mệt mỏi trong quá trình học tập.

Hoạt động GDHN nhiều khi được thể hiện như một sân chơi bổ ích cho HS, qua đó các em vừa được học vừa được tham gia những trò chơi hấp dẫn.

2- Các bước tiến hành:

- Phổ biến luật chơi

- Đảm bảo HS nắm được quy tắc chơi.

- Giáo viên rút ra kết luận cho HS qua trò chơi.

Khi sử dụng phương pháp này GV lưu ý: Trò chơi phải dễ tổ chức và dễ thực hiện; có thể sử dụng

(Xem tiếp trang 51)